

*Dit alleen werkt genezend
Als in de Spiegel van de mensenziel
De gehele gemeenschap ontstaat
En als in de gemeenschap leeft
De kracht van ieder individu RS*

Het gewone dagelijkse leven als therapeutische setting.

Uitgaan van het gezonde

Eindwerkstuk Zevende Post- Academische Opleiding
Antroposofische Diagnostiek, Gespreks- en Psychotherapie
van de NVAP Mei 2011

Ing. Piet van IJzendoorn MEd
Zonnehoeve Priempad 63896CJ Zeewolde
piet@zonnehoeve.net
06-20436949 www.zonnehoeve.net

1. Inleiding	4
2. Theoretisch kader	6
2.1 Mensvisie	7
2.1.1. Steiner	7
2.1.2. Leijssen: Dimensies van het menselijk bestaan	8
2.1.3. Frankl: Zingeving	9
2.1.4. Schumacher: Zijnsniveaus op de boerderij	10
2.1.5. Actuele denkers: Mensbeelden en visies	12
2.2. Basis systemen	17
2.2.1. Salutogenese en Sense of coherence	17
2.2.2. Pareto Principe	18
2.2.3. Presentiebenadering	18
2.3. Mensvisie en basissysteem op Zonnehoeve	20
3. Zorgboerderij Zonnehoeve	22
3.1 Geschiedenis	22
3.2. Landbouw op Zonnehoeve	24
3.3 De mensen op Zonnehoeve	25
3.4 Zorg op Zonnehoeve	26
3.4.1. Algemeen	26
3.4.2. Typen zorg	27
4. Zonnehoeve: visie op zorg in de praktijk	31
5. voorbeelden van zorg in de praktijk zie blz 37 tot 57	33
6. Conclusie	34
Geraadpleegde literatuur	35

0. Woord vooraf.

Vóór ligt het eindwerkstuk in het kader van de post- academische opleiding opleiding Antroposofische Psychotherapie. Geprobeerd is om theoretische verdieping te verbinden aan de praktijk van alledag. Hoewel die praktijk buitengewoon veeleisend is in tijd en energie is het goed geweest om toch ruimte te maken voor de bezinning die gepaard ging met het onderzoek voor, en het schrijven van dit werkstuk.

Met veel plezier heb ik de afgelopen 2 jaar de bijeenkomsten van de opleiding gevolgd.

De stof is opgenomen, gaf inspiratie in het na-en voor –denken, waarbij de intuïtieve kracht in mijn dagelijkse (beroeps) leven verder ontwikkeld is.

Inspiratie was er in ruime mate, niet alleen vanuit de literatuur, maar vooral ook in het leven hier op Zonnehoeve, van medewerkers en zorgvragers, van de natuur, en van de onderlinge verbondenheid die Zonnehoeve tot een heilzaam systeem maken.

Dank aan alle bewoners van Zonnehoeve, en speciale dank aan mijn jongste dochter Linda, die zoveel van mijn Zonnehoeve gedachten en ervaringen op papier heeft willen zetten! Verder zijn de gesprekken in het Vitaal Netwerk, en het onderzoek verschuivende paradigma's van het Louis Bolkinstituut, naast alle andere inspiratie bronnen van invloed geweest bij het maken van dit werkstuk.

Zonnehoeve, mei 2011

Piet van IJzendoorn.

1. Inleiding

Met dit werkstuk wil ik de aandacht vestigen op het gewone dagelijkse leven, en het als therapeutische setting zien en inzetten. Hierin zijn drie principes van belang. De idee van Salutogenese waarbij de mens zélf en het systeem waarin men leeft, de bron van genezing is. De helende werking van een focus op positieve ontwikkelingen binnen het Pareto - principe en het principe van Presentie, waarin men aanwezig is en onvoorwaardelijke betrokkenheid toont en bereid is het leven te delen, gelden eveneens als belangrijke uitgangspunten. In de reguliere therapeutische setting wordt vaak niet vanuit deze principes gewerkt. Hierin probeert een therapeut iemand te helpen door slechts een bepaald tijdsbestek met iemand bezig te zijn. Ik ga ervan uit dat een systeem, de context waarin men leeft, wat de mens draagt, zelfgenezing kan bevorderen.

In onze huidige cultuur is het leven gesplitst in allerlei kleine onderdelen. Opvoeding, scholing en werk worden apart van elkaar gezien. Mensen worden afgezonderd in hun werk, hun opleiding, in hun gezond of in hun ziek zijn. Door deze fragmentatie en specialisatie vallen mensen buiten de boot. Zij kunnen dan vervolgens in een therapeutische setting geholpen worden. Ik ga ervan uit dat een systeem van samenleven, waarin gelijkwaardigheid, her-verbinding en integratie van de mens met zijn omgeving en zichzelf, genezing bevordert. Wanneer de mens onderdeel uitmaakt van een natuurlijk, bij de mens passend systeem kan het zijn eigen mens-zijn verder ontwikkelen.

Om culturele veranderingen te realiseren is het van belang in te zien dat elk initiatief, elk onderdeel in een cultuur de paradigma's binnen die cultuur kan veranderen. Nieuwe ontwikkelingen kunnen een cultuur sturen en tot andere uitgangspunten leiden. Het opgang brengen van nieuwe ontwikkelingen is puur mensenwerk. Nieuwe ervaringen, die verschillen van wat men gewend is in een traditioneel systeem of oude leefomgeving, kunnen voor veranderingen zorgen. Gelijkwaardigheid is hierin cruciaal. Elke mens moet waardig zijn om het leven te leiden dat hij kan leiden, wat binnen zijn vermogen ligt.

Ik heb zowel in mijn jeugd als tijdens mijn werkzaamheden binnen de landbouw ervaren dat het opgroeien vanuit een grote gemeenschapscultuur kracht, zekerheid en vertrouwen geeft. Hierin kan duidelijk worden dat het leven waard is te leven en kan plezier worden beleefd in het nastreven van doelen. De afgelopen twaalf jaar hebben we op Zonnehoeve binnen de zorglandbouw wederom het belang van het systeem, de context waarin mensen leven, ervaren. Vooral jongeren pikken heel veel op van het (agrarische) leven op Zonnehoeve.

In deze scriptie wordt eerst een theoretisch kader geschetst, waarin van enkele auteurs zowel de visie op de mens, zorg en de relatie met de landbouw , alsook de basissystemen worden beschreven ;daarna wordt nader ingegaan op de visie van waaruit we de zorg op Zonnehoeve vormgeven. In een volgend hoofdstuk beschrijven we de geschiedenis en de context van de zorg op Zonnehoeve .Vervolgens wordt een deel van de zorgtak nader toegelicht om daarna een tweetal casussen in detail te beschrijven. Het geheel wordt met een conclusie afgesloten.

2. Theoretisch kader

In de theoretische verkenning wordt eerst door middel van korte schetsen van verschillende denkers aandacht besteed aan de mensvisie die van belang is in het bieden van zorg en de relatie met de natuur. Een drietal basis systemen die hieraan ten grondslag liggen worden beknopt besproken en vervolgens wordt weergegeven hoe deze mensvisie en basis systemen binnen de visie van Zonnehoeve tot uiting komen.

In de loop der jaren heb ik veel van Steiner's werken gelezen en is mijn denken en doen daardoor beïnvloed. Ook heb ik deel uit gemaakt van werk-en onderzoeksgroepen, en zo bijdragen geleverd voor diverse publicaties, in dit kader oa.voor Baars en Bloksma, (2008) .Een groot deel van dit hoofdstuk is daarom ook gebaseerd op de bouwstenen van deze publicaties.

Alle theorie die ik in de loop van mijn leven heb bestudeerd heeft ongetwijfeld invloed gehad op het instrument dat ik in mijn dagelijkse praktijk het meest hanteer: mijn intuïtie.

Intuïtie, die ontwikkeld is vanuit de onbevungen pure waarneming (imaginatie),en innerlijke activiteit van het zintuig vrije denken (inspiratie), is de basis van het handelen, waarop je vertrouwen kunt. Dit is de basis voor het ontwikkelen, en realiseren van idealen..

2.1 Mensvisie

2.1.1. Steiner.

Omdat de navolgende auteurs meer nader ontwikkelde visies uiteenzetten kunnen we ons hier beperken tot de kern van het gedachtegoed met betrekking tot mensvisie van de grondlegger van de antroposofie, Steiner, gevat in een notendop in enkele kenmerkende citaten.

*Dit alleen werkt genezend
Als in de Spiegel van de mensenziel
De gehele gemeenschap ontstaat
En als in de gemeenschap leeft
De kracht van ieder individu RS*

“Zo is het IK een tweesnijdend zwaard, wanneer het werkt aan de drie aspecten van de ziel Aan de ene kant moet het zo werken dat het steeds rijker, steeds voller wordt, een steeds krachtiger middelpunt waarvan veel kan uitstralen, maar aan de andere kant moet het alles wat het in zich opneemt weer in harmonie brengen met wat in de omgeving leeft. Het moet in dezelfde mate waarin het zich naar binnen toe ontwikkelt , tegelijkertijd naar buiten treden, zich invoegen in al wat bestaat. Het moet zijn eigen wezen worden en daarbij tegelijkertijd volkomen onzelfzuchtig worden. (blz 22, R.Steiner Metamorfozen van het zieleleven1979)

“In ons handelen ontwikkelen wij liefde, doordat we gedachten in de wil laten stralen; in ons denken ontwikkelen wij vrijheid doordat we wilssubstantie in onze gedachten laten stralen. En omdat we als mens een totaliteit vormen, zal –wanneer we in ons gedachtenleven de vrijheid en in ons wilseven de liefde kunnen vinden- de vrijheid ook werkzaam zijn in ons handelen en de liefde in ons denken. Zij stralen door elkaar heen en wij voltrekken een gedachtenvol handelen in liefde, een wil doortrokken denken, waaruit dan weer het handelen in vrijheid voortkomt.” (R.S De brug tussen lichaam en geest blz50 1982 Vrij geestesleven)

Belangrijk in de houding van mens tot mens is:

--vanuit “ Ik verbondenheid” het waardevolle zien, de positiviteit

-met een onbevangenheid, uiterste terughouding, de ander liefdevol, open, bejegenen.

--het kunnen denken wat de ander denkt, niet alleen wat je zelf denkt, dit vanuit verzoening en harmonie

*“Als de roos zichzelf siert,
Siert zij ook de tuin” (blz 123 R, Steiner Metamorfozen van het Zieleleven)*

2.1.2. Leijssen: Dimensies van het menselijk bestaan

Hoogleraar psychotherapie Mia Leijssen onderscheidt vier dimensies van bestaan:

1. Het fysieke niveau betreft alles wat met het stoffelijke, zintuiglijke lichaam en de natuurlijke en materiële omgeving te maken heeft. Het gaat hierbij om veiligheid, comfort, genot, gezondheid en uiterlijke schoonheid.
2. Bij de sociale dimensie gaat het om de relatie tot andere mensen en alles wat met iemands plaats in de samenleving of functie in het openbaar leven te maken heeft
3. In de psychische dimensie zijn psychologische kenmerken aan de orde, karaktereigenschappen, intellectuele vermogens en opvattingen over zichzelf. Belangrijke bronnen van voldoening zijn het nastreven van persoonlijke groei en het realiseren van talenten.
4. De spirituele dimensie omvat zelf-overstijgende idealen, een ruimer systeem van zingeving, geloof, geestelijke waarden en het vinden van ultieme betekenissen.

Een optimaal volwassen leven impliceert bewust omgaan met de spanningen die in de vier dimensies aanwezig zijn en het vinden van een balans tussen de vier dimensies van het bestaan. Aanhoudende over- of onderinvestering in een bepaalde dimensie leidt tot problemen.

Problemen op het fysieke niveau zijn bv eetstoornissen of andere verslavingen die lichamelijke schade toebrengen. Te weinig zorg besteden aan materiële omstandigheden en natuurlijke behoeften kan erop wijzen dat een persoon onvoldoende met de voeten op de grond staat. Deze mensen hebben baat bij een gezond patroon van eten, slapen, zich verzorgen en leefruimtes in orde brengen.

Problemen in de sociale dimensie kunnen zich uiten in het niet durven investeren in relaties, geen hechting aangaan met anderen, maar aan de andere kant ook jezelf verliezen in relaties, hypergevoelig zijn voor waardering en kritiek van anderen.

Wie te veel investeert in de psychische dimensie kan eindigen in narcisme en egocentrisme. Als de psychische dimensie te weinig aandacht krijgt, ontbreekt vaak het gevoel van een eigen waardevolle kern.

Het overstijgen van eigenbelang en zich plaatsen in een grotere context blijkt voor veel mensen de meest zingevende manier van leven te zijn. Maar wanneer de spirituele dimensie te sterk doorweegt in een persoon is

er gevaar voor fanatisme, paranoia, onverdraagzaamheid en onderdrukking. Afwezigheid van de spirituele dimensie leidt tot apathie, depressie, burn out en andere stemmingsstoornissen.

De fysieke, sociale, psychische en spirituele dimensie zijn op zorgboerderijen aanwezig. Zorgboeren kunnen bij de begeleiding van deelnemers gericht bepaalde dimensies aanspreken.

2.1.3. Frankl: Zingeving

Frankl (1995) legt de nadruk op het streven van de mens naar *betekenis*. Zijn visie is uitgemond in de zogeheten logotherapie dat geschetst kan worden als een vorm van psychotherapie die zich richt op taken en zinvolle bezigheden die de cliënt voor zichzelf in de toekomst ziet weggelegd. Waar het volgens Frankl om gaat is of iemand het gevoel heeft zich in te zetten voor iets dat deze inzet ook de moeite waard maakt. Als de wil tot betekenis (het inherente streven van de mens naar betekenis) van een mens gefrustreerd wordt, dan kan dit aanleiding geven tot het ontstaan van een neurose. Frankl maakt verder duidelijk dat het bij zingeving gaat om een subjectieve in plaats van een objectieve component (het gaat om de beleving en ervaring van zin), om een verschijnsel dat dynamisch is (wat vandaag als zinvol wordt ervaren kan morgen zinloos schijnen) en dat mensen voor 'zin' moeten kiezen (er is geen drift of instinct tot 'zin' maar het vraagt om een keuze of een intentie) (zie Lukas, 1992). Frankl stelt dat een mens, die reden tot leven heeft, veel meer kan verdragen dan iemand voor wie de zin van het leven niet duidelijk is. Bij psychisch labiele en zieke mensen maar ook bij gezonde mensen in geestelijke nood, gaat het erom de vraag te beantwoorden wat voor hen in hun gegeven levenssituatie het meest zinvolle zou zijn en waartoe zij in staat zijn en wat binnen hun bereik ligt.

2.1.4. Schumacher: Zijnsniveaus op de boerderij

Het bijzondere van de boerderij omgeving is dat er vier levens- of zijnsniveaus zijn waar je mee kunt werken: mineralen, planten, dieren en mensen.

- Mineralen vormen de levenloze materie
- De plant beschikt over materie en levenskracht
- Het dier beschikt over materie, levenskracht en bewustzijn
- De mens beschikt over materie, levenskracht, bewustzijn en zelfbewustzijn

Het unieke van de mens is zelfbewustzijn. Dit is meestal sluimerend. Slechts wanneer een mens gebruik maakt van zijn vermogen tot zelfbewustzijn, komt hij op het niveau van een persoon, van de vrijheid. Pas dan leeft hij, wordt hij niet geleefd

Kenmerkend voor de plantenwereld is de verandering in de tijd; veranderingen die gestuurd worden door de omgeving. Veranderingen van zaad naar loot, bloem en vrucht hebben tijd nodig.

Kenmerkend voor de dierenwereld is het vermogen van lust- en onlustgevoelens, de instincten.

Bij de mens is het 'ik' dat zich denkend, voelend en willend kan manifesteren.

In de mens zijn dezelfde principes werkzaam als bij de plant en het dier; veranderingen hebben ook tijd nodig en een mens ervaart ook lust- en onlustgevoelens.

De ervaring van Derk Klein Bramel, een pionier in de wereld van landbouw en zorg is dat je op de boerderij kunt werken met de elementen uit de planten- en dierenwereld, maar dan buiten jezelf. In het werken met planten kun je het ongeduld of de verwondering ervaren over de tijd die een bepaalde ontwikkeling nodig heeft. In het werken met dieren kun je lust- of onlustgevoelens ook van jezelf herkennen. De natuur is daarmee inzicht gevend. Door je uiteen te zetten met de plantenwereld, de dierenwereld en de mensen waar je mee samen werkt, biedt de boerderij een omgeving die levenszin, verbinding, betrokkenheid en verantwoordelijkheid stimuleert. Dit kunnen we zien als een tegenhanger van de vervreemding, de leegte, het nihilisme wat verschillende mensen in onze samenleving ervaren.

2.1.5. Actuele denkers: Mensbeelden en visies

Mensbeelden en de daarop gebaseerde visies over de plaats en de ontwikkeling van de mens vormen de basis van ons denken en handelen. Mensbeelden zijn te begrijpen als het geordend geheel van veronderstellingen dat betrekking heeft op de wijze waarop wij de mens inclusief onszelf zien, ervaren, beleven en zijn wezenlijkheid typeren. Onze mensbeelden hangen nauw samen met onze wereldbeelden. De klassieke mens- en wereldbeelden omvatten bijvoorbeeld: de homo economicus (rationele wijze van bevredigen van behoeften), de homo faber (de werkende mens die de omgeving naar zijn hand zet) en de homo ludens (de spelende mens). Als we de gehanteerde mensbeelden voor onszelf en anderen expliciteren, maken we onszelf bekend, onderscheiden we ons van elkaar en wordt het anderen duidelijk wat ons motiveert, drijft en welke koers we willen en zullen varen. Kwant (1973) stelt dat het mens-beeld zich openbaart in de wijze waarop mensen met elkaar omgaan.

Mens- en wereldbeelden zijn dus met elkaar verweven. Wat geldt voor individuele mensbeelden die we als persoon hebben ontwikkeld, lijkt evenzeer te gelden voor organisaties, zo blijkt uit de studie van Roovers (2004). Het maakt immers nogal wat uit of bijvoorbeeld zorgaanbieders denken en handelen vanuit het dominante westerse individualisme waarbij de mens gezien wordt als een autonome entiteit, gescheiden van andere personen en sociale context met de nadruk op zelfexpressie, zelfstandigheid en uniciteit dan wel vanuit het communitarisme gedacht en gehandeld wordt waarbij het individu intrinsiek onderdeel vormt van de gemeenschap met gedeelde (morele) waarden en er tussen leden van de gemeenschap wederzijdse verantwoordelijkheid ten opzichte van elkaar bestaat. Mensbeelden kunnen dus ook gezien worden als representanten van een morele orde. Mensbeelden vormen de basis van (zorg)visies, zo blijkt uit een studie van Tonkens (1996). Zij identificeert drie dominante (ook ethische) perspectieven. Het betreffen 1. de liberale visie waarbij de zelfbeschikking in de zin van vrijheid in het maken van eigen keuzes m.b.t. het inrichten van het eigen leven centraal staat, 2. de christelijke visie waarin de zorg voor de ander en zorgzaamheid als kwaliteit van de begeleiding (die veiligheid en geborgenheid biedt) de kernen vormen en 3. de humanistische visie waarin de bevordering van zelfontplooiing zowel van de zorgvrager als van de begeleider centraal staat in het zorgproces. Interessant is dat deze verschillende zorgvisies ingezet worden als strategisch instrument om zowel aan klanten als financiers duidelijk te

maken of en in welke mate men zich van andere zorgaanbieders onderscheidt. Bovendien fungeren die visies ook als richtsnoer voor professioneel (en moreel) handelen van de begeleiders.

Bij de zorgboerderijen zien we de beschreven diversiteit aan mensbeelden terug. Daarnaast zijn er binnen de sector landbouwgerichte en zorggerichte initiatieven. Bij het eerste type staat de landbouw centraal, bij het tweede type de zorg. Verder zien we meer reguliere zorgboerderijen en zorgboerderijen met een antroposofische/biologisch dynamische identiteit.

Tot slot van deze paragraaf gaan we nog kort in op de antroposofische visie die in Baars en Bloksma (2008) is verwoord. In het overheersende paradigma in onze samenleving, hier voor de duidelijkheid benoemt als het mathematisch-mechanistische wereldbeeld, spelen aspecten als schaalvergroting, maakbaarheid, interventie, fragmentatie, bureaucratie, beheersbaarheid en controle een grote rol. Er is weinig plaats voor niet-materiële verklaringen van de werkelijkheid.

In de gezondheidszorg is deze ontwikkeling daar zichtbaar, waar de aandacht en de te bieden zorg vooral gericht wordt op de probleemgebieden, en deze geïsoleerd worden van de gehele context van het leven [].

Sinds het eind van de 20^{ste} eeuw is er echter ook een toename waarneembaar in aandacht voor de niet-mechanistische en spirituele aspecten van de werkelijkheid. Dit geeft aandacht voor de menselijke maat, gehelen en samenhangen, verbindingen, processen, presentie, voorwaarden scheppen en vertrouwen.

Vanuit dit gezichtspunt wordt naar gezondheidszorg gekeken vanuit het geheel van het menselijke leven. Een probleem is niet alleen een lastig iets dat zo snel mogelijk weg moet, maar ook een individueel ontwikkelingsmotief met relaties naar alle levensgebieden. Een behandeling vanuit deze opvatting vraagt ruimte voor dat individuele en voor het onverwachte. Maar ook vraagt het ruimte, om in voorkomende gevallen, als behandelrichting niet te kiezen voor het aanpakken van het zieke, het problematische, maar juist voor het versterken van het gezonde.

De verschillen tussen de reguliere visie en de antroposofische visie hangt samen met de verschillen tussen de interventie en presentie benaderingen.

Interventie of presentie

De interventie benadering is het dominante paradigma in onze tijd. De interventie benadering bevat altijd 4 kenmerken:

1. Omvorming van de vraag of de stoornis tot een behapbaar probleem.
2. Een ingebouwd idee over wat een goede oplossing voor het probleem is.
3. Een bepaalde werkwijze of werktechniek, met daarbij behorende procedures, protocollen of instrumenten en controlesystemen.
4. Een bepaalde betrekking tussen de uitvoerder van de techniek en degene die object van de techniek is.

In elk van deze componenten wordt de oorspronkelijke vraagstelling (van de cliënt) op een bepaalde manier bewerkt.

De omvorming tot een behapbaar probleem impliceert een herformuleren van het probleem in termen van het praktijkparadigma van de beroepsbeoefenaar. De idee van de goede oplossing omvat vaak niet meer dan het verdwijnen van het concrete probleem.

Een andere richting dan de interventie benadering noemt Baart de "presentie benadering".

1. Niet alleen het problematische, maar ook het vreugdevolle, ja heel de mens, is in beeld. Dit niet vanuit een vooropgesteld kader, zoals een diagnostische lijst, maar zoals de ander daar gewoon is. De agenda van de presentie beoefenaar wordt bepaald door wat de ander aan de orde stelt en door de manier waarop de ander dat aan de orde stelt.
2. De presentie beoefenaar gaat niet snel over tot een analyse van het probleem. Hij verwijlt lang op het narratieve niveau. (op het niveau

van het verhalende, beeldende) Het gaat hem erom zicht te krijgen op het gehele eigen verhaal van de cliënt. Reductie moet zoveel mogelijk voorkomen worden.

3. Wat het goede is dat gerealiseerd moet worden staat niet bij voorbaat vast. Het is niet zo dat de behandelaar weet waar de therapie op uit moet draaien. Ieder mens is uniek en de oorspronkelijke echtheid van het individu kan vooral door openheid, acceptatie en respect tevoorschijn komen en ligt in de toekomst, niet in het verleden.
4. In de presentiebenadering hebben zorgzaamheid, echte interesse en nabijheid een belangrijke rol. Mensen die de presentiebenadering goed hanteren hebben een rotsvast geloof in de menselijke waardigheid – en geestelijke werkelijkheid van ieder individu. Daardoor hebben ze een houding die gericht is op het “laten verschijnen” van ieders unieke eigenheid en niet op het “laten verdwijnen” van iemands probleem.

Een vergelijking met de uitgangspunten van gangbare en biologisch dynamische landbouw kan verduidelijken wat hier in het spel is:

In de gangbare landbouw is veelal een beeld van het eindproduct, zoals de consument dat graag wil, uitgangspunt voor de landbouwkundige interventies. Dit product moet dan bij voorkeur met zo weinig mogelijk kosten en moeite tot stand komen. Daarbij is alles geoorloofd tenzij de wet grenzen stelt.

Als de consument mooi wit vlees wil dan wordt het voer en de hoeveelheid bewegingsruimte en lichtinval van de kalveren en de varkens daarop aangepast en ontstaat er mooi wit vlees. Wil de consument wortelen die allemaal even groot zijn, dan kan dat. De tuinder kiest een hybride ras en bepaalde teeltmaatregelen en er ligt een uniform product in de kist. Gangbare bedrijven passen bij de interventiebenadering.

In de biologisch dynamische (bd) landbouw is dat een heel ander verhaal.

In feite heeft de houding die de bd boer heeft naar zijn aarde, planten en dieren veel van de presentiebenadering.

Op zo'n bd bedrijf heerst dus een presentieattitude, gericht op het tot verschijning laten komen van het “eigene” van iedere plant, ieder dier en...ieder mens. Als daar dan behalve de boer ook nog hulpverleners zijn

met een hoog presentiegehalte dan krijg je een soort presentieklimaat in de gemeenschap. Zo kunnen presentiebenadering en BD landbouw tot een mooie synthese komen en een diepere inhoud geven aan de vruchtbare spanning tussen zorg en productie.

Het erkennen, overbruggen en benutten van de ruimte tussen deze twee manieren van naar gezondheidszorg kijken is een grote uitdaging. Omdat op veel zorgboerderijen beide benaderingswijzen in meer of mindere mate aanwezig zijn, kan Landbouw en zorg een bijdrage leveren aan het inzicht in de paradigma's (vaste, als waar, cultuur bepaalde aanname's) en de gewenste erkenning en overbrugging daarvan.

2.2. Basis systemen

Achter mijn mensvisie liggen drie basissystemen; de Salutogenese, het Parento Principe en Onvoorwaardelijke Presentie., door Gerard Besten samengebracht in zijn publicatie: "Niet zonder ons" Ugelen 2007 .) Elk principe zal nader worden toegelicht.

2.2.1. Salutogenese en Sense of coherence

Salutogenese is het proces van factoren die bijdragen aan iemands gezondheid als tegenhanger van pathogenese; het proces achter ziekte. Het is ontwikkeld door Antonovsky (1987). Hij richtte zich op het meten van de oriëntatie richting gezondheid. Volgens Antonovsky (1987) is er geen strikt onderscheid tussen gezond zijn en ziekte. Hij stelt dat ieder mens een positie inneemt op het continuüm ziekte – gezond. Iemands 'sense of coherence' (het besef van samenhang, hoe je naar het leven kijkt en hoe je er in staat), bepaalt in grote mate de positie op het continuüm ziekte-gezondheid en de beweging richting gezond of richting ziekte. Iemands 'sense of coherence' bestaat uit drie onderdelen: de begrijpelijkheid van ervaringen (comprehensibility); de beheersbaarheid ervan (manageability) en de mate waarin ervaringen als zinvol worden ervaren en ze motiverend zijn (meaningfulness).

Binnen het systeem van de Salutogenese geldt aansluiten bij het gezonde als uitgangspunt. Men kijkt niet naar wat fout gaat, maar naar mogelijkheden, wat goed gaat. In de reguliere psychiatrie wordt vaak uitgegaan van ziekte- of symptoombestrijding. Professionals proberen vanuit dossiers en met hun kennis mensen te helpen door een conditioneringssysteem te creëren. Hierbij gebruikt men al dan niet medicatie om hersensystemen te beïnvloeden. Binnen de Salutogenese gaat men uit van de eigen gezond makende kracht. Het bezig zijn met gezond makende krachten zorgt ervoor dat men zichzelf kan ontwikkelen. De kern is de vaardigheid van mensen om met het vreemde om te gaan, en daardoor sterker te worden, de grenzen van de lichamelijke en psychische belasting te kennen en te leren deze te verleggen. Het gaat om de vraag hoe alle levenssituaties te accepteren en innerlijk en uiterlijk flexibel te zijn, om te gaan met frustraties en stress en een stabiel karakter te ontwikkelen(Besten p.62)

2.2.2. Pareto Principe.

Het 80/20 of Pareto Principe betekent dat als 20 procent van iets problemen geeft en 80 procent goed gaat, men zich moet focussen op die 80 procent. Door deze focus zullen de problemen binnen de overige 20 procent vanzelf verminderen of verdwijnen. In het reguliere denken binnen de psychiatrie ligt de nadruk bij het helpen van mensen vaak op de zwakke kanten, waar zich problemen voordoen, de 20%. Klachten worden in kaart gebracht en vervolgens bestreden met ondermeer medicatie en training. Uitgaande van het Pareto Principe ligt de focus meer op de kracht van een persoon zelf, de 80%. Vanuit deze kracht wordt gestreefd naar ontwikkeling en verbetering.

2.2.3 Presentiebenadering

De presentiebeoefenaar beweegt naar de ander toe, is ongehaast en gemakkelijk aan te klampen, het ritme is aangepast aan dat van de ander, het contact is veelal langdurig. De presentiebeoefenaar is domein overschrijdend, doet "wat de hand vindt te doen", en is onvoorwaardelijk; aangesloten wordt bij het alledaagse, de leefwereld, de omgang is hartelijk en informeel.. Meer dan van een doel is sprake van een doelrichting, met een open agenda en een open profiel. Deze kenmerken maken de presentiebenadering geëigend voor het contact met mensen in de marges van de samenleving, geven hen het gevoel er wél toe te doen.(Besten p.87-89)

De presentie geldt voor iedereen in de gemeenschap, ook de zorg voor jezelf valt hier mijns inziens onder. Eigen ontwikkeling en gezondheid is uitgangspunt voor de presentie naar de ander toe. Presentie geldt niet alleen voor de mensen , maar ook naar de natuur, planten , dieren, het gehele "bedrijfs organisme" . Iedereen heeft zorg voor alles.

Vanuit de Presentie theorie streeft men naar onvoorwaardelijke betrokkenheid en bereidheid het leven te delen met anderen. Dat betekent dat als er problemen zijn, mensen altijd op elkaar kunnen rekenen. Hierdoor krijgt men vertrouwen dat de omgeving present is om te helpen wanneer dat nodig is. In de reguliere instellingscultuur is onvoorwaardelijke presentie vaak niet te realiseren. De protocol gestuurde handelingen en opgesplitste diensten zorgen ervoor dat men geen onderdeel uitmaakt van het leven van degenen die men begeleidt-of andersom, door wie men wordt begeleid. Het tijdsbestek waarin een hulpverlener iemand helpt is beperkt en daarnaast spelen vaak veel verschillende begeleiders een rol, die elk maar een beperkt deel van de

verantwoordelijkheid voor een persoon nemen. De transitie van community-care systeem met sociale stabiliteit en kleinschalige menseenheden naar een gespecialiseerde arbeidsdeling ligt hieraan ten grondslag. In de vroegere plattelandsgemeenschappen werden zonderlingen en ouderen door het geheel gedragen en hadden zij een geaccepteerde plek binnen de gemeenschap, met vaak eigen, op hun specifieke mogelijkheden toegesneden taken voor het geheel. Door specialisering en groter wordende afstanden is een dergelijk systeem niet meer mogelijk. Vanuit financieel-economisch oogpunt is dit in onze huidige, op egoïsme gebaseerd, cultuur voordelig, het is echter de vraag of we gelukkig worden van een dergelijke vervreemde manier van arbeid. Er zou meer eenheid moeten komen tussen het werk-leven en het gewone-leven. Werk moet niet enkel als een baantje worden gezien, maar ook als de zorg voor anderen (cultuur gebaseerd op altruïsme, waar helpen en geholpen worden uitgangspunt is) Om onvoorwaardelijke presentie te kunnen realiseren is het van belang allerlei levensfacetten als onderwijs, opvoeding en werk te integreren.

2.3. Mensvisie en basissysteem op Zonnehoeve

In mijn mensvisie komen mensen op aarde met een aantal mogelijkheden en grenzen en handelt men vanuit een innerlijke drijfveer om iets te realiseren. Dit gebeurt in een zoektocht naar wat men wil en kan realiseren en waar men plezier en voldoening uit kan halen. Het zoeken naar een passend, eigen leefsysteem is een heel belangrijk element in het mens-zijn. Vrijheid in het creëren en benutten van mogelijkheden is daarbij cruciaal. Ieder mens gaat zijn eigen unieke levensweg. Hierin moet geen sprake zijn van conformisme, maar moet een ieder vrij zijn om zijn weg te gaan. Hoe die weg loopt, is de verantwoordelijkheid van de persoon zelf. Anderen kunnen hier wel ruimte en richting aan geven, maar zij kunnen deze weg nooit bepalen. De persoon bepaalt, en is zelf verantwoordelijk voor zijn leven. In uitzonderlijke situaties, waarin mensen helemaal de kluts kwijt zijn, kan bepalen wel nodig zijn. Het grensvlak tussen wel en niet bepalen is echter grijs.

Hoe de weg van zelfontwikkeling eruit ziet kan aan de hand van de theorie van Maslow benaderd worden. (Maslow, A.H.1970, Motivation and Personality, New York) Ieder mens heeft een doel in het leven dat hem verder brengt. Dan kan men denken aan een reïncarnatiesysteem waarbij dit leven een onderdeel is van een groter geheel en waarbij het grotere geheel op een ander niveau komt. Het kan echter ook meer algemeen gezien worden. Alles wat men in de wereld doet brengt de wereld in een ander systeem en alle mensen samen die op de aarde leven maken het leven en de aarde zoals die is. Hoe men met deze verantwoordelijkheid omgaat, verschilt per mens. Iedereen legt hierin zijn eigen accenten en is vrij te doen wat passend is binnen het moment. Belangrijk is dat men zich bewust is van deze verantwoordelijkheid.

In het zoeken naar de weg naar zelfontwikkeling geldt als belangrijk uitgangspunt dat oplossingen voor problemen niet gegeven kunnen worden door een meester of een persoon die zegt hoe het is of hoe het zou moeten zijn. Enkel de eigen ervaring en levensweg kunnen iemand naar een punt brengen waarop problemen overwonnen kunnen worden. Het gaat hier om empowerment, een eigen kracht systeem dat sterker wordt. De idee van ziek zijn en beter worden, kan letterlijk gezien worden: men is beter na het ziek zijn dan voor het ziek zijn.

In het verlengde van het voorgaande moet het belang van authenticiteit benadrukt worden. Een leefsysteem moet geleefd worden zoals het is. Om problemen aan te pakken zouden geen persoon specifieke omstandigheden gecreëerd moeten worden. Men moet juist meegenomen

worden in de reële dingen, de realiteit, de omgeving die er gewoonweg is. Hiermee komt de focus op insluiting in plaats van op uitsluiting te liggen. Het is echter wel van belang rekening te houden met de problemen die iemand heeft en daarbij naar een bewuste en passende authentieke context te streven.

Onze omgeving, leef-, leer- en werksysteem, Zonnehoeve, biedt een basaal productiesysteem dat passend is voor de mensen op Zonnehoeve. Hierbij ligt de focus op duurzame aardeontwikkeling, voedselproductie voor nu en voor in de toekomst en de belangrijke plaats voor de mens hierbinnen. In dit systeem kunnen mensen deelnemen die hier baat bij hebben.

Op Zonnehoeve streven we naar zelfrealisatie door onder meer actieve aanpassing. Hierbij zorgt het erbij horen, het meedoen en dat ook fijn vinden, voor verbinding, vertrouwen en veiligheid. Deze basis geeft mogelijkheden tot ontwikkeling en zingeving, tot zelfrealisatie. Volgens Traas(1997) gebeurt dit in een spanningsveld tussen mogelijkheden en het leven in het moment. Voor het leven in het moment, in het echte leven hier en nu, is authenticiteit van belang. Hierin is men zonder allerlei strategieën authentiek. Dit komt samen met een verantwoordelijkheid op allerlei vlakken; voor mensen, taken, dieren, planten en de wereld. Streven naar een relationeel systeem van gelijkwaardigheid, waarbij de presentie een belangrijke rol speelt is uitgangspunt. Binnen de context van Zonnehoeve is een dergelijk systeem ontstaan, waarin het gezonde ondersteund wordt om mensen op hun eigen spoor te brengen. We ontsteken een vuurtje, maar vullen niet een vat. We streven namelijk naar een inhoudelijk systeem, niet naar een conditionering systeem.

3. Zorgboerderij Zonnehoeve

Op Zonnehoeve hebben we onze visie op zorg in praktijk gebracht. In dit hoofdstuk wordt eerst de geschiedenis en een aantal kenmerkende elementen van dit bedrijf beschreven. Vervolgens worden de zorg en de verschillende zorgvragers toegelicht, maar daarna af te sluiten met meer algemene uitspraken over de visie op zorg binnen Zonnehoeve.

3.1 Geschiedenis

Zonnehoeve is een biologisch-dynamisch gemengd landbouwbedrijf dat 30 jaar geleden vanuit het niets in de kale Flevopolder is opgebouwd. Hierbij werden twee doelen nagestreefd. Aan de ene kant wilden we aan de samenleving bewijzen dat biologisch-dynamische landbouw door boeren ontwikkeld kan worden en dat dit vanuit duurzaamheid oogpunt de beste optie is. Aan de andere kant was er het streven de samenleving, de burgers weer te verbinden met landbouw en daarmee met de basis van het leven, namelijk het voedsel.

Rond 1990, na een aantal jaren boeren op ons nieuwe land, werd duidelijk dat biologisch-dynamische landbouw technisch en landbouwkundig goed mogelijk is en niet iets van het verleden maar juist een manier van produceren voor in de volgende eeuw te zijn. Vele gangbare collega's zijn inmiddels overgeschakeld naar biologische landbouw.

Vervolgens zijn we op het erf een bakkerij gestart om te laten zien dat Nederlandse tarwe geschikt is voor brood en daarmee de basis voor ons voedsel kan vormen. Dit kwam voort uit het streven naar het regionaal telen van basisvoedsel en deze teelt zo dicht mogelijk bij de mensen te brengen. Op deze manier kunnen we mensen die ons brood eten betrekken bij Zonnehoeve, bij een duurzame manier van aarde beheer. We hebben altijd nauw samengewerkt met de natuur, niet alleen in akkerbouw en veeteelt, maar ook middels natuurbeheer met paarden en koeien in de grote natuurgebieden die in de Flevopolder zijn ontstaan. In 2000 is Zonnehoeve uitgebreid met een zorgtak. De idee hierbij was dat de landbouw een mooie plek om te leven biedt. Mensen kunnen in de agrarische bedrijvigheid een manier vinden om met hun problemen om te gaan, zich te verbreden en via een nieuw spoor zichzelf verder te ontwikkelen. Door jongeren vanuit Jeugdzorg op Zonnehoeve te laten wonen, kwam naast de landbouw bestemming van het bedrijf ook een woon-leef-zorg bestemming. Dit heeft zich verder ontwikkeld en momenteel wonen er 34 mensen op Zonnehoeve, waarvan 20 personen (ofwel in het reguliere jargon: "clients") de plek benutten als tijdelijke

basis om hun eigen leven verder op orde te kunnen krijgen en zich te ontwikkelen.

3.2. Landbouw op Zonnehoeve

Door onze visie op de omgang met natuur, dier en mens, is op Zonnehoeve een breed pedagogisch draagvlak gecreëerd. Wij proberen landbouw te ontwikkelen vanuit de natuur. We zien landbouw als een samenwerking met de natuur. Dit in tegenstelling tot de denkbeelden binnen de gangbare landbouw, waarin de natuur vooral als bedreiging wordt gezien die beheerst moet worden door chemische en technische middelen. Deze manier van sturen in de gangbare landbouw lijkt goed te gaan, maar uiteindelijk zal elke ingreep die niet vanuit de natuur ontwikkeld is, vaak meer problemen opleveren dan bestrijden. Dit is bijvoorbeeld ook in de genetische manipulatie van landbouwgewassen te zien. Deze onnatuurlijke manier van ingrijpen brengt geen hogere opbrengsten maar wel meer ziektes en onkruidresistente systemen met zich mee.

Ook het veeteelt beleid van Zonnehoeve is in natuurlijke balans. Onze melkkoeien behouden hun horens en we fokken in familieverbanden, waardoor een gesloten fokkerij is ontstaan. Stieren en koeien worden door ons samengebracht om zo een stabiel genetisch systeem te creëren om de taken van de koeien, het eten van plantaardig materiaal en het produceren van mest, melk en vlees optimaal te kunnen uitvoeren. Onze koeien worden niet geënt, kalfjes worden vanzelf geboren en kunnen drie maanden bij hun moeder blijven om vervolgens hun eigen weg te zoeken. De koeien krijgen geen krachtvoer omdat dit concurrerend is met de menselijke voeding. Het veeteeltbeleid kan als voorbeeld gezien worden van het holistische denken op Zonnehoeve. Het past in denken over het wereldvoedselvraagstuk voor nu en voor in de verre toekomst. Daarnaast is het beleid ondersteunend voor ontwikkeling van de aarde in plaats van rovend of verbruikend.

3.3 De mensen op Zonnehoeve.

De mensen op Zonnehoeve zijn bewust met landbouw, voedselproductie en de aarde bezig. Daarbij hebben zij een taak naar mensen, naar elkaar en naar diegenen die op Zonnehoeve tijdelijk wonen om hun eigen leven weer verder op de rit te krijgen. In die laatste taak is het vooral belangrijk dat de mensen zich kunnen inleven, meeleven en voorleven. Men leeft zoals hij of zij is. Dit kunnen anderen vervolgens ervaren en er hun voordeel mee doen, waardoor hun eigen systeem versterkt wordt. Leidend is de manier waarop mensen tegemoet getreden worden (bejegening). Gelijkwaardigheid is hierin het centrale begrip. Om op een functionele manier te kunnen in- mee- en voorleven, is zelfkennis erg belangrijk. Mensen vanuit een zorgvraag niveau hebben vaak goed door waar menselijke problemen bij de ander liggen. Dit inzicht in geen probleem, maar zorgt wel dat het voor de mensen die op Zonnehoeve werken noodzakelijk is hun eigen blinde vlekken en problemen leren kennen. Ondermeer door intervisie, bewust leren en verhoudingen te analyseren en hierover met elkaar in gesprek te gaan, wordt aan dit inzicht gewerkt.

Binnen het gewone boerenleven zijn taken vanuit de natuur, de jaargetijden, het zaaien en het bewerken vanzelfsprekend aanwezig. Voor de mensen die binnen dit boerensysteem werken, vormen deze taken de basis voor hun leven. De verantwoordelijkheid voor deze taken is voelbaar voor iedereen. Deze ervaring wordt door de mensen die Zonnehoeve dragen steeds verder uitgebreid en zorgt voor ontwikkeling in de toekomst.

De bewuste omgang met natuur, dier en mens zorgt voor een levenstroom die een breed draagvlak op Zonnehoeve creëert, waarin meegeleefd kan worden en dat weer een vaste voet onder de grond kan bieden voor mensen die het even moeilijk hebben. Deze mensen kunnen vanuit dat draagvlak hun eigen zelfstandige levenstroom verder ontwikkelen. Belangrijk hierin is dat Zonnehoeve de ruimte geeft aan mensen om die eigen levenstroom te kunnen laten ontwikkelen en zijn. We streven ernaar dat mensen vanuit een ik-ontwikkeling, vanuit hun eigenheid, dingen gaan willen.

3.4 Zorg op Zonnehoeve

3.4.1. Algemeen

De kwaliteiten van het gewone dagelijkse, landbouwbedrijfsleven worden ingezet in de hulpverlening.

De zorg rust in deze vorm van hulpverlening op het de gezonde deel van de samenleving, is er een onderdeel van. De economische en relationele gerichtheid is in eerste instantie het verrichten van de maatschappelijke kerntaak, daarbij wordt de verantwoordelijkheid genomen voor hulpverlening die past bij de economische kerntaak.

Verschillende doelgroepen in de zorg hebben baat bij een vorm van zorg op maat, passend bij de behoefte en mogelijkheden van de zorgvrager. Het bewust inzetten van een agrarisch bedrijfssituatie maakt zorg op maat mogelijk.

De basis kwaliteiten zijn :

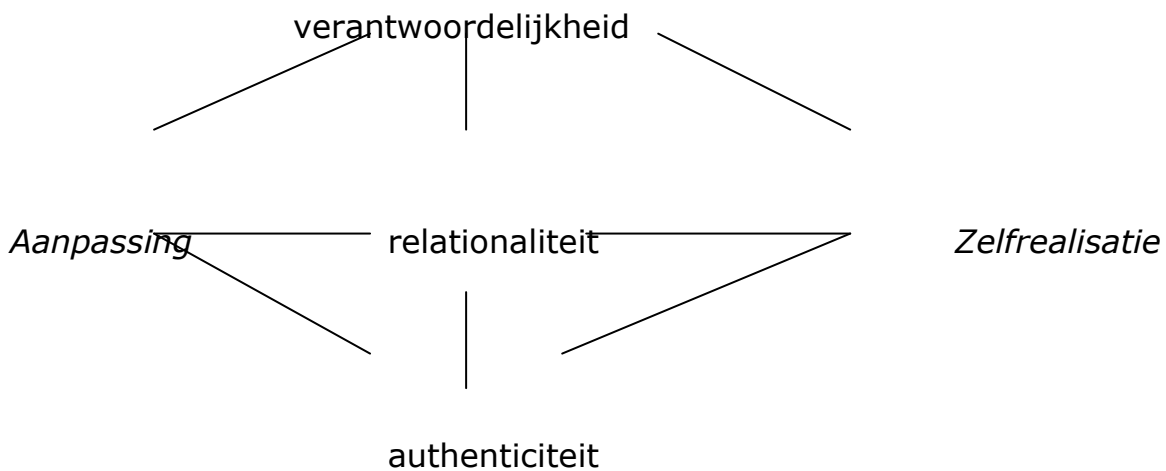
- gerichtheid op een taak buiten het probleem, het gewone leven meebeleven, het zich nuttig voelen, deel zijn van.
- het ervaren van verantwoordelijkheden, bij de ander voor de kerntaak en het krijgen van verantwoordelijkheden.
- de gewone relationele contacten, (gelijk)waardigheid, respect, acceptatie, het er mogen zijn, verbondenheid.
- de authenticiteit van het geheel en het authentiek kunnen zijn in het werk. Het zoeken naar de eigen ontwikkelingsweg, open en eerlijkheid als basis.
- het directe contact met de basis van ons bestaan , "het Leven", de natuur

Deze basiskwaliteiten zijn voor alle doelgroepen, in accent verschillend, van belang. Op elk bedrijf is de vorm van deze kwaliteiten verschillend, door een bewustwording en ontwikkeling op bedrijfs niveau is mogelijk de zorg op maat te verlenen.

Jeugdzorg heeft veel baat bij een setting waarbij bovengenoemde kwaliteiten sterk aanwezig zijn. Alle mensen, al dan niet met een beperking, hebben behoefte aan een leefomgeving met boven genoemde kwaliteiten.

Op Zonnehoeve word ernaar gestreefd dat verlangen te activeren en zo aan te sluiten bij het gezonde deel van de mensen. De kunst in

ontwikkeling is het vinden van een *integratie tussen het streven naar aanpassingen aan de eisen van omgeving en het gericht zijn op de zelfrealisatie en zelfontplooiing* van de mens. De aanwezigheid van verantwoordelijkheid, van relationaliteit en authenticiteit spelen hierin de bemiddelende rol. De ontwikkeling van verantwoordelijkheid en van authenticiteit zorgen ervoor dat aanpassing *geen actief volgen* is, maar *een keuze*. De ontwikkeling van relationaliteit zorgt ervoor dat zelfrealisatie zich ontwikkelt vanuit *verbondenheid* en niet verwordt tot egoïsme of narcisme. In schema (Traas, 1997, p.54)



Bij *aanpassing* zijn termen als: verbondenheid, zorgzaamheid, veiligheid, zekerheid, liefde, ergens bij horen, (zelf) respect, succes, e.d. van belang.

Bij *zelfrealisatie* is groei behoefte, ontplooiing, zingeving, zelfbevestiging aan de orde

Maart 2007, Piet van IJzendoorn

3.4.2. Typen zorg

De zorg op Zonnehoeve bestaat uit twee delen; de jeugdzorg en de GGZ/AWBZ zorg. Wij zijn met de jeugdzorg begonnen. Hierin biedt Zonnehoeve plaats voor jongeren tussen de 12 en 17 jaar, die door opgroei-en opvoedingsproblemen niet thuis kunnen wonen. Wanneer jongeren, al dan niet vrijwillig, uit huis worden geplaatst komen ze in de

pleegzorg of, in zwaardere gevallen, in internaten terecht. Zonnehoeve is voor het laatste een alternatief en ligt tussen beide opties in. Onze setting, met drie gezinshuizen met ieder vier jongeren, biedt een alternatief voor groepen van 12 jongeren, zoals bij de meeste instellingen het geval is. Doordat slechts vier jongeren in een gezinshuis wonen, krijgen zij een vaste vorm van begeleiding. De gezinshuis-ouders fungeren niet als pleegouders. Zij stimuleren het contact met de natuurlijke ouders en streven ernaar dat de jongeren hen als echte ouders blijven of gaan zien. Doordat er drie gezinshuizen op Zonnehoeve zijn, is er een groot draagvlak en zijn jongeren niet afhankelijk van één gezinshuis-ouder. De jongeren krijgen de mogelijkheid ook in de sociale netwerken van de andere gezinshuizen deel te nemen. Dit is vooral van belang bij problemen rond hechting.(veilige ervaringsruimte in de contactkeuze en mate van binding)

In 2006 zijn we op Zonnehoeve begonnen met het bieden van GGZ/AWBZ zorg. Momenteel bieden wij in dat kader plek aan vijf jongeren tussen de 15 en 19 jaar en drie volwassenen, tussen de 25 en 50 jaar. Deze mensen komen vaak met een fors dossier uit een gesloten instellingsstelsel als een justitiele jeugdinstelling of een gesloten psychiatrische instelling. Het is een uitdaging om te kijken welke mogelijkheden er voor hen zijn in een open setting en binnen een heel andere leefcultuur dan waar ze vandaan komen. Wij bieden onder andere plek aan mensen vanuit het autisme spectrum, hechtingproblematiek en vanuit de verslavings- en persoonlijkheidsstoornis kant. De eerste twee zal ik nader beschrijven.

3.4.2.1. Zorgvragers vanuit autisme problematiek

Autisme Spectrum Stoornis(ASS) is een verzamelbegrip voor verschillende problemen en kan zich op verschillende manieren manifesteren. Wij proberen niet direct een stempel op iemand te zetten, maar de situatie per persoon te bekijken. Over het algemeen geldt wel dat voor mensen met ASS, vertrouwen en veiligheid erg belangrijk zijn. Er wordt ook wel gesteld dat deze mensen enkel binnen vaste structuren kunnen functioneren. Wij merken echter dat wanneer men in een natuurlijk systeem zit waarbij de echtheid van het systeem de grenzen aangeeft, er toch veel mogelijkheden zijn. Wanneer mensen met ASS in een context leven waarin ze zich veilig voelen, vertrouwen hebben en overzicht hebben, dan kunnen zij wel degelijk grenzen verleggen, zonder daarbij in paniek te raken. Wij bieden een situatie waarin niet een leven beknot wordt, maar waarin juist zoveel mogelijk ruimte gegeven wordt. Uiteraard wel met begeleiding, ondersteuning en presentie. Hierdoor krijgt men het gevoel terug te kunnen vallen op het netwerk, op de mensen van Zonnehoeve. Wanneer dat vertrouwen er is en men positieve respons krijgt, zal de kans dat grenzen verlegd worden, toenemen. De rugdekking van het systeem is hierbij cruciaal. Hierdoor worden stappen gezet en werelden vergroot. De zelfredzaamheid en de eigen kracht worden groter, waardoor er meer perspectief op ontwikkeling en zelfstandigheid komt.

3.4.2.2. Zorgvragers vanuit hechtings problematiek

Zorgvrager met hechtingsproblemen hebben in hun jeugd op alle mogelijke manieren een gebrek aan betrouwbare mensen om zich heen gehad. Het ontbreken van beschutting en bescherming heeft er bij hen voor gezorgd dat ze het gevoel hadden nergens op te kunnen rekenen. Deze groep kan, door de veelheid aan mensen en dieren op Zonnehoeve, oefenen in het hechten. Wanneer zij plezier beleven aan het werken met paarden, kan dit ervoor zorgen dat ze graag willen blijven en zich ook gaan hechten. Een paard wijst niemand persoonlijk af. Dit kan vertrouwen opbouwen, wat vervolgens door kan werken naar het contact met mensen. We merken dat mensen met hechtingsproblemen vaak uitproberen of hun omgeving nog wel te vertrouwen is. We spelen hierop in door een groot draagvlak te bieden, waarin zorgvragers bij verschillende mensen terecht kunnen wanneer er problemen zijn. Het is belangrijk dat ervaren wordt dat wanneer er een probleem is geweest,

men daarna gewoon weer op een goede manier kan samenleven. Dit geeft mogelijkheden tot verbinden.

4. Zonnehoeve: visie op zorg in de praktijk

Zonnehoeve biedt, met haar vier hectaren aan erf veel ruimte voor zorgvragers. Ruimte om te spelen, om mee te doen en alle verschillende facetten van het boerenleven te ervaren. Ook kan het buiten-zijn afleiding en nieuwe inspiratie bieden. Wanneer mensen spanningen voelen, is er letterlijk genoeg ruimte om afstand van een situatie te nemen. Naast deze letterlijke ruimte, is ook onze omgang met zorgvragers ruim en open. Voor de meeste zorgvragers is Zonnehoeve daardoor een heel ander systeem dan wat zij gewend zijn. Wij bieden een open systeem dat gericht is op verantwoordelijkheid, meedoen en ervaren van dat wat als vanzelfsprekend aanwezig is. Er zo weinig mogelijk regels. Regels beperken zich tot vrijheid en veiligheid van de mensen. In andere zorgsystemen zijn vaak veel regels, waardoor jongeren berekend gedrag ontwikkelen, waarbij regels worden uitgedaagd, pakkansen worden overwogen en straffen worden ingeschat. Deze zoektocht tussen de regels vormt vaak de leidraad van het zijn. In plaats van dit berekende gedrag moeten jongeren juist zelf, van binnen uit gaan voelen wat goed is om te doen en wat niet. We streven naar moraliteitsontwikkeling. Vooral in de eerste fase van het verblijf gaan er hierdoor vaak dingen fout. Dit is echter geen probleem, van alle fouten leert men. Het grote draagvlak zorgt ervoor dat dingen die niet passen, opgemerkt worden. Iedereen die op Zonnehoeve woont, werkt of leeft is verantwoordelijk en heeft ook in de gaten hoe het met de zorgvragers gaat en wat zij doen. Het is de kunst om alles bespreekbaar te houden en niet de mensen, maar alleen de daden of wat veroorzaakt wordt, ter discussie te stellen. We willen iedereen het gevoel geven dat we present zijn, maar dat niet alles getolereerd kan worden en dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor hun daden. We streven ernaar dat zorgvragers Zonnehoeve als een vertrouwde basis, als hun thuis gaan zien. Door de open sfeer kunnen zij zich overal bewegen. De banden die ze opbouwen met de dieren, met name met de paarden, kan helpend zijn in andere stappen richting menselijk contact.

Zorgvragers komen op twee manieren op Zonnehoeve terecht. Vanuit Bureau Jeugdzorg worden jongeren geplaatst, waarvan men denkt dat ze in onze setting passen. Voor de GGZ/AWBZ regelen wij de plaatsing zelf. Hierbij is het dossier van iemand niet per se leidend. Als er plaats is, en het past in het samenstel van mensen, dan is iedereen welkom om op Zonnehoeve ervaring op te doen. Zelfs als er in het dossier onhanteerbare diagnoses zijn gesteld. Zo is gebleken dat mensen met zwaar autistische problemen, waarvan gesteld werd dat zij niet in een samenlevingsverband

zouden kunnen functioneren, op Zonnehoeve goed kunnen ontwikkelen. Er gelden wel een tweetal contra-indicaties. Door de grote groep jongeren in ons midden, willen wij vrij blijven van middelengebruik en omdat we plek bieden aan jongeren die met seksueel misbruik te maken hebben gehad, kunnen wij mensen die problemen hebben op dit gebied niet opnemen. Agressie is niet per se een contra-indicatie omdat hieraan in een situatie met veel ruimte, afleiding en ontlading makkelijker vorm gegeven kan worden dan in een gesloten setting. Extreme agressie geeft wel een probleem als de veiligheid van medebewoners in het geding komt. Het is erg belangrijk dat niet één soort jongeren, met eenzelfde probleem of leeftijd in één huis woont. We streven naar een natuurlijke diversiteit waarin mensen van elkaar kunnen leren en waarin een bepaalde balans bestaat.

Zorgvragers kunnen net zo lang op Zonnehoeve blijven als goed voor hen is. Ze blijven meestal totdat er een betere plek voor hen gevonden wordt. Dit kan terug naar de ouders zijn, in een goed pleeggezin of richting meer zelfstandigheid. Om te kunnen functioneren in de reguliere maatschappij is een vorm van onderwijs vaak belangrijk, dit stimuleren wij dan ook. We zien dat de meeste zorgvragers op een gegeven moment zelf ook graag iets willen leren waar ze verder mee kunnen komen. We hebben voor *long stay* zorg gekozen omdat dit de kans vergroot dat mensen zich verbinden met de plek en de mensen. Door zolang als nodig, voor de ontwikkeling, op Zonnehoeve te verblijven, kan een basis gelegd worden voor, een zelfstandig het leven op een eigen wijze verder gaan Er zijn jongeren die zeven jaar op Zonnehoeve gewoond hebben en ook binnen de GGZ/AWBZ wonen enkele zorgvragers al vijf jaar op Zonnehoeve.

5.voorbeelden van zorg in de praktijk

ZIE BLZ: 36 TOT 56

6. Conclusie.

In hoofdstuk 2 van dit werkstuk is een aantal theoretische uitgangspunten, mensvisies en systemen beschreven, die de grondslag vormen voor de kijk die ik in de loop der jaren ontwikkeld heb op de zorg voor mens en natuur, en die de basis vormen voor mijn denken en handelen in de praktijk, zoals moge blijken uit de volgende hoofdstukken, waarin beschreven wordt hoe op Zonnehoeve onder mijn leiding geleefd, gewerkt, geleerd en gewoond wordt

Dat het werkt, blijkt voor mij uit het gegeven dat veel van de zorgvragers, die we op Zonnehoeve mochten en mogen begeleiden, duidelijk vooruitgang boeken op de weg naar zelfverwezenlijking, en beter dan voorheen in staat zijn om hun plek te vinden en deel te nemen aan het maatschappelijk verkeer.

Van groot belang is de omgeving waarin die begeleiding en ontwikkeling plaats vindt: het agrarisch bedrijf, en de mensen die daar werken, en waar respect voor natuur, voor mens, plant en dier het leidend beginsel is. Het systeem biedt zó meer dan de som der delen, wanneer daar tenminste voortdurend voldoende aandacht en zorg aan besteed wordt, dat geldt voor de natuur, maar zeker ook voor alle medewerkers van Zonnehoeve: ook de zorgverleners verdienen zorg! De resultaten van de groep zijn niet aan een enkel individu toe te schrijven, ze moeten gezien worden als resultaat van het geheel, de context, van Zonnehoeve

De fysieke werkelijkheid van Zonnehoeve geeft een stevige, authentieke, bodem.

Het dynamische leven op Zonnehoeve geeft een stroom waar mensen zich thuis voelen, ruimte, en vrijheid ervaren voor de eigen levensstroom en ontwikkeling.

De visie en missie die ten grondslag ligt aan het werk en leven op Zonnehoeve dient als inspiratie bron.

De mensen werken samen vanuit hun eigenheid aan de vormgeving van het leven, van het samenleven, de toekomst

Tenslotte: alles stroomt, alles is voortdurend in ontwikkeling. Ik ook.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Antonovsky, A. 1987. *Unraveling the mystery of health. How people manage stress and stay well.* San Francisco, Jossey-Bass Publishers

Baars, E. & J. Bloksma (2008) *Verschuivende paradigma's binnen Landbouw en Zorg; Zorg voor gehelen en samenhangen.* Driebergen: Louis Bolk Instituut

Baart, A. 2001. *Een theorie van de presentie.* Utrecht: Lemma.

Beste, G. *Niet zonder ons,* Ugelen 2007
Lievegoed Mens op de Drempel Zeist 1983

Delfos, M. F. *Een vreemde wereld* Amsterdam 2008

Frankl, V.E. 1995. *De zin van het bestaan. Een inleiding tot de Landbouw en Zorg* Vitaal Netwerk 2010 ...

Kwant R.C.(1973) *Mensbeelden; filosofie in een pluriforme samenleving.* Alphen aan de Rijn: Samson Uitgeverij

Leyssen., M., 2009. *Tijd voor de ziel.* Lannoo, Tielt.

Maslow, A.H. (1970) *Motivation and Personality. New logotherapie.* Rotterdam, Donker

Hassink, J. , vanDijk A, Klein Bramel D, *Waarden van York:Harper& Row* Mol J., *Opgroeien in vertrouwen* Amsterdam 2006

Niemeijer M.H, Gastkemper M., Kamps F.H.M (titel?) Assen 1999

Rümke A. *Verkenningen in de psychiatrie* Zeist 2004

Roon ,T. De morele intuïtie van Kinderen Amsterdam 2005
Madeleine Roovers (2004) *Mensbeelden en moreel handelen in de zorg voor verstandelijk gehandicapten*. Nijmegen: Valkhof Pers

Schumacher, E.F. 1977. Gids voor verdoelden. Ambo, Baarn

Steiner, R., *Metamorfozen van het zieleleven*, Zeist 1979

...

Steiner, R., *De brug tussen Lichaam en Geest* Zeist 1982...

Traas, M., *Opvoeding in verandering*, Baarn 2005

Taylor, E., *Rudolf Steiner* Amsterdam 2011

Tonkens, E. (1996) *Autonomie, zorg en zelfontplooiing. Een analyse van zorgvisies binnen de verstandelijke gehandicaptenzorg. Gezondheid, Theorie in praktijk* 4(3): pp 239-254.

Vries ,A de , *Ervaringsleren cultiveren onderzoek in eigen werk* Delft 2004.

